

УДК 332.42

Л. Оболенцева
Є. ЛуганськаL. Obolentseva
Ye. Luhanska**ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙНОГО ТИПУ РОЗВИТКУ
ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ РЕГІОНУ****THEORETICAL ASPECTS OF INNOVATIVE TYPE
OF REGIONAL INDUSTRIAL COMPLEX DEVELOPMENT**

У статті визначено необхідність тільки інноваційного шляху розвитку промислових комплексів як на державному, так і на регіональному рівнях. Визначено, що інноваційна інфраструктура являє собою сукупність організацій, фірм, об'єднань, які обслуговують реалізацію інноваційної діяльності по всьому циклу відтворення інновацій (від генерації інноваційних ідей, їх відпрацювання до випуску і реалізації наукомісткої продукції). Доведено, що реалізація запропонованих напрямків активізації інноваційної діяльності на регіональному рівні дасть змогу значно підвищити рівень інноваційної активності промислових підприємств та промислових комплексів, стабілізувати прискорений процес оновлення виробництва, ефективно використовувати внутрішні й залучені зовнішні інвестиції на інноваційну діяльність.

Ключові слова: промисловий комплекс, регіон, інноваційний розвиток, інфраструктура, ефективність.

В статье определена необходимость только инновационного пути развития промышленных комплексов как на государственном, так и на региональном уровнях. Определено, что инновационная инфраструктура представляет собой совокупность организаций, фирм, объединений, обслуживающих реализацию инновационной деятельности по всему циклу воспроизводства инноваций (от генерации инновационных идей, их отработки до выпуска и реализации наукоемкой продукции). Доказано, что реализация предложенных направлений активизации инновационной деятельности на региональном уровне позволит значительно повысить уровень инновационной активности промышленных предприятий и промышленных комплексов, стабилизировать ускоренный процесс обновления производства, эффективно использовать внутренние и привлеченные внешние инвестиции на инновационную деятельность.

Ключевые слова: промышленный комплекс, регион, инновационное развитие, инфраструктура, эффективность.

In the article the necessity for exclusively innovative development of industrial complexes, both at national and regional levels is outlined. It has been determined that innovative infrastructure is a combination of organizations, firms and associations which serve the realization of innovative activities through innovative reproduction cycle (from generation of innovative ideas and their testing to the production and release of high technology products). It also has been proved that the realization of suggested directions of innovative activities promotion at regional level will significantly increase the level of innovative activity of industrial enterprises and industrial complexes, stabilize accelerated process of production modernization, and give an opportunity to use effectively internal and external investments for innovation activities.

Keywords: industrial complex, region, innovative development, infrastructure, efficiency.

Постановка проблеми. Українська економіка сьогодні виділяється складною, досить диференційованою і диверсифікованою структурою. Для неї характерні: переважання важкої індустрії, недостатній розвиток галузей і виробництва товарів народного споживання, наявність галузей і виробництв, що забезпечують науково-технічний прогрес і розширення та поглиблення внутрішньогалузевих і міжгалузевих виробничих зв'язків.

Наукові здобутки вчених-економістів щодо теми дослідження мають важливе теоретичне та практичне значення. Проте недостатня вивченість цієї проблематики в регіональному розрізі обумовила значущість і необхідність подальших досліджень.

Аналіз останніх джерел досліджень і публікацій. Проблеми інноваційного розвитку промислових комплексів регіонів України знайшли відображення в наукових працях багатьох провідних

українських учених. Вагомий внесок у розроблення їх окремих аспектів зробили Амоша О. І. [1], Власенко В. В. [2], Ганієва А. Р. [4], Касьяненко В. О. [6], Панас В. Я. [8], Поліщук Н. В. [9].

Формулювання цілій статті (постановка завдання). Метою статті є обґрунтування напрямів інноваційного розвитку промислового комплексу регіону на основі створення інноваційної інфраструктури, яка передбачає інтенсифікацію інтеграційних процесів її елементів з підприємствами промисловості, а також формування передумов кластерної взаємодії суб'єктів економічної діяльності в промисловому комплексі регіону.

Виклад основного матеріалу. Промисловість – найважливіша структурна ланка господарського комплексу України. На неї припадає 1/3 основних фондів, понад 35 % населення, зайнятого у національному господарстві. Науково-технічний прогрес посилює динамічність зрушень у структурі промисловості.

Багато теоретичних положень, перевірених десятиліттями економічної практики в країнах із розвинутою ринковою економікою, виявилися неспроможними в специфічних умовах української економіки, яка поєднує у собі ринкові риси, залишки планово-централізованої економіки і специфічні умови господарювання.

Сьогодні вітчизняні промислові підприємства знаходяться у вкрай складному становищі. Тривалий розвиток в умовах централізовано-директивного господарювання, повільна трансформація економічних відносин, слабкість і реформованість ринкових інститутів, низька етика бізнесу та організаційна культура, напружені виробничі відносини, специфічні ринкові вимоги у зв'язку з платоспроможним попитом стають серйозним гальмом у процесах адаптації новітніх управлінських концепцій. На нашу думку, неможливо досягти розвитку підприємств без встановлення реальних, умотивованих і логічно узгоджених кількісних та якісних цілей, інноваційних процесів, систем комунікацій, мотивування і розвитку персоналу, контролінгу, удосконалення інфраструктури підприємств. Дієвими можуть стати лише ті цілі, в яких відображено їх зміст, кількісні та часові обмеження через систему відповідних показників.

Процес розвитку підприємств слід відрізнити від процесу зростання, тобто розширення масштабів виробництва без змін (поліпшення) показників його ефективності. У той же час розвиток підприємства безпосередньо пов'язаний із підвищенням ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства, а також із досягненням значень показників, з допомогою яких відображають економічні та соціальні цілі підприємства. До таких цільових показників повинні входити не лише економічні показники (прибутковість, рентабельність тощо), а й показники задоволення потреб та очікувань споживачів, поліпшення бізнес-процесу, удосконалення системи корпоративного управління, мотивування персоналу підприємства, задоволення потреб та інтересів акціонерів.

Управління розвитком підприємств здійснюють через виконання загальних і конкретних функцій менеджменту. Загальні функції менеджменту (планування, організування, мотивування, контролювання, регулювання) беруть участь в усіх управлінських процесах, на відміну від конкретних функцій управління, які дають змогу здійснювати певні види таких процесів шляхом застосування загальних функцій менеджменту стосовно окремих об'єктів управління, процесів та елементів виробничо-господарської діяльності підприємства.

Промисловість складається з багатьох галузей і виробництв, взаємозалежних між собою. Основними ознаками, котрі відрізняють одну галузь промисловості від іншої, є: економічне призначення готової продукції, характер споживаних матеріалів, технічна база виробництва та технологічний процес, професійний склад кадрів. За цими самими ознаками різняться й окремі виробництва.

Галуззю промисловості є сукупність підприємств, що характеризуються єдністю економічного призначення готової продукції, однорідністю споживаних матеріалів, спільністю технічної бази й технологічних процесів, особливим професійним складом кадрів, специфічними умовами роботи.

Під промисловим комплексом розуміється сукупність певних груп галузей, для яких характерні випуск схожої (спорідненої) продукції або виконання робіт (послуг).

У процесі створення промислових комплексів, завдяки взаємообумовленому розміщенню підприємств та тісним взаємозв'язкам між усіма галузями, досягається значна економія матеріальних і трудових ресурсів. У процесі комплексного розміщення промислових об'єктів знижуються капітальні вкладення та експлуатаційні витрати, скорочуються необхідні для промислової забудови площі, зменшується протяжність інженерних мереж та об'єктів виробничої інфраструктури. Отже, промислові комплекси – прогресивна форма територіальної організації промислового виробництва. Саме тому в період структурної перебудови економіки України потрібно вдосконалювати комплексне розміщення

промислового виробництва, раціоналізувати виробничі зв'язки в системах регіональних та локальних промислових комплексів.

На нашу думку, необхідний тільки інноваційний шлях розвитку промислових комплексів як на державному, так і на регіональному рівнях. Тільки в цьому випадку підприємства промислового комплексу зможуть забезпечувати безперервне оновлення технічної та технологічної бази, освоювати і надалі пропонувати споживачеві нові види продукції і послуг, тим самим збільшуючи ефективність і конкурентоспроможність свого виробництва.

Важливий напрямок інноваційного типу розвитку – розробка механізму залучення недержавних інвестицій у стратегічні інновації в промислову сферу. Складність в тому, що основною особливістю інноваційного сектора є його залежність від невизначеного ринкового попиту. Крім того, інноваційний сектор є свого роду посередником між сектором науки і промисловим комплексом, при цьому маючи ще й високий інвестиційний ризик з тривалим періодом вкладень [5].

Промисловий комплекс України сьогодні є спроможним і готовим здійснювати ефективну інноваційну діяльність. Під спроможністю підприємств промисловості слід розуміти достатність рівня розвитку потенціалу і наявних ресурсів галузі та підприємств для ефективної інноваційної діяльності. Але в промисловості недостатньо застосовують можливі, перш за все, організаційні форми інноваційної діяльності. Вирішення цієї проблеми, на нашу думку, полягає у створенні технопарків, бізнес-інкубаторів, регіональних інноваційних центрів, особливих економічних зон, тобто у формуванні повноцінної інноваційної інфраструктури розвитку промислового комплексу регіону (табл. 1).

Таблиця 1

Організаційні форми інноваційної діяльності в промисловості

Організації	Характеристика
Державні науково-технічні центри	Проведення фундаментальних і прикладних досліджень у промисловості з експериментальною перевіркою та оформленням патентів
Технопарк	Комплекс самостійних організацій з науково-виробничого циклу створення нового (НДІ, ВНЗ, промислові підприємства)
Спеціалізовані підрозділи підприємств, фірм	Створюються на великих промислових підприємствах та фірмах, які виробляють наукомістку продукцію
Відділи нової продукції	Самостійні підрозділи, які координують інноваційну діяльність на промисловому підприємстві, узгоджують цілі та напрями технічного розвитку виробництва
Відділи НДДКР	Здійснення пошуку і розробки нових перспективних ідей, доведення їх до стадії освоєння
Венчурні фірми (ризик-менеджмент)	Спеціально створене підприємство для реалізації інноваційного проекту, пов'язане зі значним ризиком
Тимчасові науково-технічні колективи	Створюються для розробки конкретної науково-технічної проблеми на певний період
Бізнес-інкубатори	Організація створена місцевими органами влади або великими компаніями з метою «виращування» нових підприємств, видів бізнесу

Інноваційна діяльність підприємств потребує запровадження нових технологій, використання сучасного обладнання, що, в свою чергу, передбачає активізацію інвестиційної діяльності. Якщо це робити поза межами інноваційної діяльності, то повернення вкладених в інновації грошей та отримання прибутків стають проблематичними. Тому держава повинна взяти на себе організаційну, фінансову та правову підтримку інноваційної діяльності. Саме вона мусить дбати про створення умов для існування і постійного розширення інноваційної діяльності шляхом зменшення ставок оподаткування інноваційної продукції, прямої фінансової підтримки інноваційної діяльності та іншими шляхами.

Але, на нашу думку, інноваційна діяльність підприємств – це не лише вирішення технічних завдань стосовно створення нового продукту, нової технології або удосконалення наявних, а й відбір перспективних науково-технічних досягнень, своєчасне патентування винаходів, просування наукомістких товарів на ринок. Провідна роль у реалізації цих завдань належить менеджерам.

Розвиток інноваційної діяльності на промисловому підприємстві пов'язаний з безперервним вдосконаленням засобів і предметів праці, сучасних методів і систем управління, з активним впровадженням у виробництво досягнень науки, техніки і передової практики. Постійне оновлення технологій робить інноваційну діяльність основною умовою стабільної роботи підприємства в умовах конкуренції.

Можливість підприємств промислового комплексу здійснювати інноваційну діяльність визначається інноваційним потенціалом і сукупністю умов реалізації інновацій.

Для розширення внутрішнього ринку інноваційної продукції надзвичайно важливо, щоб вітчизняні підприємства виробляли конкурентоспроможну продукцію. Однак на сьогодні більшість вітчизняної інноваційної продукції не в змозі конкурувати з іноземними аналогами з їх потужною рекламою. Також значний негативний вплив щодо цього справляє те, що основна частка вітчизняних підприємств має застарілу технічну базу і за відсутності належних обсягів коштів перспективи її швидкого оновлення досить непевні. Організація взаємодії і кооперація науково-технічної сфери та промислового комплексу можуть істотно підвищити ефективність інноваційного сектора економіки.

Визнання того факту, що вузькість, насамперед, внутрішнього ринку наукомісткої продукції нездатна забезпечувати її стабільний випуск вітчизняним виробництвом та стимулювати науково-технічну діяльність щодо інноваційних розробок, має спонукати до усвідомлення необхідності підтримки інноваційної діяльності державою доти, доки зростання інноваційного виробництва не буде викликане стійким попитом на його продукцію [3].

Разом з тим, досвід розвинених країн підтверджує, що в умовах глобальної конкуренції на світовому ринку виграє не тільки той, хто має перспективні наукові заділи, а й той, хто має ефективну національну інноваційну систему і, перш за все, розвинену інфраструктуру створення і реалізації інновацій, хто володіє найбільш ефективним механізмом інноваційної діяльності, повним циклом відтворення інновацій (рис. 1).

Рис. 1. Цикл відтворення інновацій*

*Складено автором на основі [7].

При цьому особливо слід відзначити, що створення інноваційної інфраструктури передбачає інтенсифікацію інтеграційних процесів її елементів з підприємствами промисловості, а також формування передумов кластерної взаємодії суб'єктів економічної діяльності в промисловому комплексі регіону.

Інфраструктурний фактор слід розглядати як комплекс взаємопов'язаних елементів. Інноваційна інфраструктура являє собою сукупність організацій, фірм, об'єднань, які обслуговують реалізацію інноваційної діяльності по всьому циклу відтворення інновацій (від генерації інноваційних ідей, їх відпрацювання до випуску і реалізації наукомісткої продукції).

В табл. 2 подано основні елементи інноваційної інфраструктури, які включають технопарки, венчурні фонди, центри трансферу технологій, бізнес-інкубатори, інноваційно-технологічні центри, центри колективного користування, ліцензійні центри та ін.

Інфраструктурне забезпечення інноваційної діяльності передбачає синхронну взаємодію елементів інфраструктури і є інтегративною складовою в інноваційній сфері як на державному, так і на регіональному рівні.

Стратегічний розвиток України значною мірою залежить від місця її промислового комплексу в системі міжнародного поділу праці. При цьому промислова та зовнішньоекономічна політика держави мають бути тісно пов'язаними та спрямованими, передусім, на підвищення ефективності й конкурентоспроможності промислового виробництва.

Таблиця 2

Елементи інноваційної інфраструктури

Виробничо-технологічна інфраструктура	Консалтінгова інфраструктура	Фінансова інфраструктура	Інфраструктура підготовки кадрів	Інформаційна інфраструктура	Інфраструктура збуту
Інноваційно-технологічні центри і технопарки	Центри трансферу технологій	Бюджетні кошти	Підвищення кваліфікації персоналу в сфері інновацій	Державна система науково-технічної інформації	Зовнішньоторговельні операції
Інноваційно-промислові комплекси	Консалтинг у сфері економіки і фінансів	Бюджетні та позабюджетні фонди технологічного розвитку	Підготовка фахівців у сфері технологічного та наукового менеджменту	Ресурси структур підтримки малого бізнесу	Спеціалізовані посередницькі фірми
Технологічні кластери	Технологічний консалтинг	Венчурні фонди		Регіональні інформаційні мережі	Інтернет
Техніко-впроваджувальні зони	Маркетинговий консалтинг	Стартові фонди		Інтернет	Виставки
Центри колективного користування високотехнологічним обладнанням	Консалтинг у сфері ЗЕД	Гарантійні структури і фонди			

Це може бути досягнуто шляхом:

- стимулювання підприємств до відродження промислового виробництва через оптимізацію форм власності, сприяння появі ефективного власника та заохочення інвестування в промисловість, проведення податкової реформи та скасування правових обмежень розвитку промислового виробництва;
- надання державної підтримки пріоритетним напрямкам промислового розвитку – потенційно прибутковим галузям та комплексам, якими є наукомісткі та високотехнологічні промислові виробництва;
- запровадження нових технологій, стимулювання промисловців до інновацій.

Висновки. Резюмуючи все вищенаведене можна стверджувати, що на сучасному етапі розвитку економіки України визначення інноваційного типу розвитку промислового комплексу регіону на основі науково-обґрунтованих підходів взагалі сприятиме покращенню стану промисловості у контексті ефективного використання всіх наявних ресурсів та підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної продукції. Реалізація запропонованих напрямків активізації інноваційної діяльності на регіональному рівні дасть змогу значно підвищити рівень інноваційної активності промислових підприємств та промислових комплексів, стабілізувати прискорений процес оновлення виробництва, ефективно використовувати внутрішні і залучені зовнішні інвестиції на інноваційну діяльність.

Список використаної літератури

1. Амоша О. І. Інноваційне оновлення техніко-технологічної бази промислового виробництва на синергетичних засадах: теорія і практика / О. І. Амоша, І. П. Булеєв, Г. З. Шевцова // Економіка промисловості. – 2007. – № 1. – С. 3–9.
2. Власенко В. В. Управління інноваційною діяльністю підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 / В. В. Власенко. – Х., 2009. – 20 с.
3. Інноваційна стратегія українських реформ / А. С. Гальчинський, В. М. Геєць, А. К. Кінах, В. П. Семиноженко. – К. : Знання України, 2002. – 336 с.
4. Ганієва А. Р. Оцінка інноваційного потенціалу підприємства / А. Р. Ганієва // Формування ринкових відносин в Україні. – 2004. – № 5. – С. 45–51.
5. Каленская Н. В. Условия формирования инфраструктурных связей в рамках стратегий развития промышленного комплекса / Н. В. Каленская // Вестник Казанского государственного финансово-экономического института. – Казань. – 2008. – № 4 (13). – С. 30–32.
6. Касьяненко В. О. Зарубіжний досвід управління інноваційним потенціалом економіки та можливості його використання в Україні / В. О. Касьяненко // Маркетинг та менеджмент інновацій. – 2011. – № 4, т. 2. – С. 200–204.
7. Микитенко В. В. Інноваційна модель аналізу та прогнозу ефективності галузей і технологій / В. В. Микитенко // Проблеми науки. – 2002. – № 4. – С. 37–41.
8. Панас В. Я. Управління інноваційною діяльністю підприємства: теоретичний аспект / В. Я. Панас, С. М. Ткач // Регіональна економіка : наук.-практ. журн. – 2013. – № 1. – С. 69–75.
9. Поліщук Н. В. Державна підтримка активізації інноваційної діяльності суб'єктів підприємництва [Електронний ресурс] / Н. В. Поліщук // Інвестиції та інновації в економіці. – Режим доступу : <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=302>

References

1. Amosha, A. I., Bulyeyev, I. P. and Shevtsova, H. Z. (2007) Innovative renovation of technical and technological base of industrial production on synergy basis: theory and practice. *Ekonomika promyslovosti*, (1), pp. 3–9.
2. Vlasenko, V. V. (2009) Management by enterprise innovative activity. Kharkiv, 20 p.
3. Halchynskiy, A. S., Heyets, V. M., Kinah, A. K. and Seminozhenko, V. P. (2002) Innovative strategy of Ukrainian reforms. K.yiv: Znannya Ukrainy, 336 p.
4. Haniyeva, A. R. (2004) The assessment of enterprise innovative potential. *Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, (5), pp. 45–51.
5. Kalenskaya, N. V. (2008) Conditions of of infrastructure links formation within the strategies of industrial complex development. *Vestnik Kazanskogo gosudarstvennogo finansovo-ekonomicheskogo instituta*, 4 (13), pp. 30–32.
6. Kasyanenko, V. A. (2011) Foreign experience of innovative potential of the economy and possibilities of its use in Ukraine. *Marketynh ta menedzhment innovatsiy*, 4 (2), pp. 200–204.
7. Mykytenko, V. V. (2002) Innovative model for analysis and prediction of the efficiency of industries and technologies. *Problemy nauki*, (4), pp. 37–41.
8. Panas, V. Y. and Tkach, S. M. (2013) The management by innovative enterprise activity: theoretical aspect. *Rehional'na ekonomika: nauk.-prakt. zhurn.*, (1), pp. 69–75.
9. Polishchuk, N. V. State support for promotion of innovative activities of economic agents [Internet]. Investment and innovation in the economy. Available from: <<http://www.justinian.com.ua/article.php?id=302>>

Стаття надійшла до редакції 09.09.2014.

Рецензенти: О. В. Коломицева, д.е.н., професор, зав. кафедри економічної кібернетики і маркетингу ЧДТУ;
Л. О. Петкова, д.е.н., професор, зав. кафедри міжнародної економіки ЧДТУ.